

XXXIV MARXA DE PRIMAVERA

DIUMENGE 13 DE MAIG DE 2012
a Cassà de la Selva 1979-2012

XXXIV MARXA DE PRIMAVERA

Nota inicial

Són ja unes quantes les edicions que portem realitzades de la Marxa de Primavera. Es fa difícil resseguir itineraris inèdits tenint en compte que sempre hem sortit i arribat del mateix lloc. Però tant se val, hi ha llocs del nostre entorn que sempre mereixen de ser visitats, formen part dels paisatges viscuts i del patrimoni caminaire. El camí Missader, les Dues Rieres, la font del Ganso o la Tomba del Soldat per exemple, indrets escollits una vegada més, són representatius d'això i gairebé entren en les propostes sense voler.

Quan ens allunyem de la sortida però sempre apareixen espais nous, a voltes mai visitats en les marxes. Aquest serà el cas del Clot dels Cirerers, una part del curs del Daró i ca l'Alzina, indrets inèdits en totes les edicions que portem de la Marxa de Primavera.

Itinerari

La sortida del Passeig Vilaret es fa pel carrer Bonavista que recorrem en la seva totalitat. A l'alçada de la plaça de l'Avénir també coneguda com a dels Porcs. Des de la plaça ens decanem cap el carrer Cervantes i continuem per la rambla Onze de Setembre en direcció a la rotonda de la carretera de Sant Feliu. A la dreta deixem les Cases Barates i les citem perquè en un dels jardins d'aquestes vivendes, construïdes a mitjans anys cinquanta dl segle passat, hi ha un exemplar d'arboç que aviat començarà a ser monumental. Per veure'l només cal resseguir el carrer que en paral·lel a la carretera de Sant Feliu remunta per la filera de cases. A prop hi ha també dos exemplars notables de xipresos.

Travessada la carretera pel pas de vianants proper a la rotonda enfilem amunt pel camí, inicialment asfaltat, que passa entre can Barnada, a la dreta, i la moderna fàbrica de taps d'en Parramon, entre altres habitatges i negocis. Passem pel costat de la vinya d'en Seti i en arribar a l'encreuament ens decanem cap a la dreta en direcció als Bombers. Només per uns metres però seguim aquest bon camí. Del bosc de pins que ben aviat atrapem a mà esquerra, surt un corriol de baixada, que prenem a continuació. Al final del bosc i de la baixada hem de creuar un altre corriol i tot dirigint-nos esbiaixats a l'esquerra entre

mig d'uns exemplars d'eucaliptus ens disposem a travessar el torrent de les Cadenes o del Gateallar. Només uns metres més enllà hem de tornar a travessar un altre torrent, el de l'Aboia. Porten poca aigua i són de bon travessar, però que no plogui el dia abans de la Marxa que sinó la cosa es complica...

A la sortida del torrent hem de prendre el corriol de mà dreta i uns metres més endavant el de mà esquerra. Aquest ja camí fresat travessa un camí mes bo per arribar finalment a la pista que prové per la dreta del restaurant de can Jan del Pla. Aquest camí ample o pista el prenem cap a l'esquerra i en una bifurcació propera ens decanem cap a la dreta. Ben aviat passem per can Torrent, destí final del bon camí per aquesta banda. La casa, a la dreta, passa inadvertida de tan voltada d'elements de seguretat que disposa però també de frondosa vegetació que la circumda i tot sigui dit és molt ben cuidada.

En deixar can Torrent el camí esdevé no apte per determinat tipus de vehicles i fins hi tot ni per tot terrenys. En passar per sobre del pont d'un petit rec una part de la calçada ha estat arrastrada per les torrentades. Just passat l'esvoranc, deixem el camí per prendre un corriol a mà esquerra. Aquest corriol remunta per un bosc jove de pins, que es van plantar després de fer unes terrasses per anivellar el terreny. No li acabem de veure la utilitat a tals moviments de terres i pensem que tal inversió econòmica no s'haurà recuperat mai. Ja no diguem el trasbals que es va provocar en el sòl. L'indret on estem és el que s'anomena Formigat i allò que l'identifica és precisament aquest moviment de terres que es féu ja fa unes dècades, sense que els arbres siguin més frondosos que els dels boscos veïns.

El corriol, transitat per bicis de muntanya, ens porta al camí que travessa el Formigat, just al punt on hi ha un encreuament. Hem de creuar i continuar pel camí que tenim frontalment el qual uns metres més endavant es bifurca i prenem el de la dreta. Al cap de pocs metres també, arribem a l'inici del camí Missader del Molí d'en Vilallonga. Val a dir que aquesta drecera que anava del Molí d'en Vilallonga a Cassà es veié estroncada quan es van fer les terrasses del Formigat.

El camí Missader l'agafem frontalment d'on venim. Aquest corriol ja és més que un clàssic

de la Marxes. Probablement es tracta de l'itinerari més repetit. Passa per l'indret d'Aigües Blanques, un petit torrent on la descomposició de la mica, un del minerals del granet, tenyeix d'un color blanquinós l'aigua que circula en aquest punt. Seguint el corriol travessem un camí que ve de can Vilallonga i que remunta cap el Gatellar.

Uns metres més enllà anem a parar en una cruïlla de corriols. Si mirem enrera veurem el primer del ponts de la canalització que fa arribar aigua des de les Dues Rieres fins a can Vilallonga. Però la marxa va en un altre sentit, però si continuem pel Missader anem a parar al Molí i tampoc no veurem el segon pont de la canalització que tradicionalment se n'ha dit el Pont Gros. És per això que paga més la pena resseguir la canalització, que no veiem perquè esta soterrada però que identificarem perquè és el corriol més planer. En arribar al Pont Gros passem pel costat, per les escales de fusta que va adequar el Consorci de les Gavarres, l'entitat que gestiona la finca de can Vilallonga. Com ja vam comentar l'any passat aquests passatges formen part de l'itinerari «Jaume Abel»; un itinerari recorre tota la longitud de la canalització, i que ens fa pensar amb en Jaume quan hi passem...

Passem pel darrer del Molí, i aquí tenim dues opcions, continuat per l'itinerari i seguir fil per randa la trajectòria de la canalització, tal com es feu l'any passat o bé prendre el camí que en paral·lel transita uns metres més avall tot resseguint el curs de la riera Vilallonga més a prop. En qualsevol cas, tots van a parar allà mateix i tots visualitzen l'element més característic de la contrada, la resclosa del Molí.

Anem a parar ambdós casos a les Dues Rieres, la cruïlla de camins i de rieres més emblemàtica

La captació d'aigua de la canalització de can Vilallonga

La Plaça del Suro

del terme municipal. Ja portem més de 5 quilòmetres de recorregut i en aquest punt és previst un avituallament.

Prenem direcció a llevant, cap a la dreta d'on veníem, tot passant pel costat de can Batista i dels camps de conreu que encara es treballen. Deixem a mà esquerra un primer camí però a l'alçada de la barraca de la colla dels caçadors del senglar, la colla coneguda com els Astronautes, prenem el camí que puja cap a tramuntana i deixem el camí principal.

Estem en una de les costes més pronunciades de la marxa d'enguany però amb paciència i bon humor es va fent via. Creuem un camí i continuem endavant. Venen a continuació tres bifurcacions que sempre hem de agafar per la dreta i arribem finalment a la plaça del Suro, creu de camins, collet i divisòria d'aigües. Hem fet poc més d'un quilòmetre des de les Dues Rieres i un dels trams més costeruts de la jornada. Un suro de mitjanes proporcions resta enmig dels camins i ha donat nom a la contrada.

No seguim la pista principal sinó que agafem el camí que es dirigeix cap a llevant tot internant-se cap a la vall del Daró al biaix de la pista. A no més de 200 metres deixem corriol a l'esquerra i continuem pel camí més fressat tot perdent alçada. Estem encarats a nord i la vegetació es més ufana i generosa. La vall del Daró s'estén davant nostre i a l'altra banda de la vall s'entreguarda can Costa dels Metges. La panoràmica se'n va més enllà i arriba fins a Montnegre.

El pendent finalitza quan arribem al camí que va als Metges passant per can Castelló de Baix i que ve del coll dels Tres Pins com a indrets més propers. El seguim fent agradables ziga-zagues durant més d'un quilòmetre tot descartant des-

viaments secundaris fins a la bifurcació que ens n'ha de separar. Cap a la dreta al fondal, entre-guardem el Clot dels Cirerers, que ens espera ben aviat. En aquest punt, a prop d'un surolí (suro híbridat d'alzina però que no és ni l'un ni l'altra) es previst instal·lar l'avituellament de menjar. Som a 9 quilòmetres i 800 metres de la sortida.

Si volem fer una versió més curta de la Marxa ara és el moment de decidir. Seguint el camí principal, uns metres més enllà arribarem al coll dels Tres Pins, punt de confluència amb l'itinerari llarg.

Si triem la opció més llarga, per descomptat més aconsellable, prenem la bifurcació cap a la dreta que ens porta al cap d'uns 600 metres a una segona bifurcació que també prenem cap a la dreta. Anem baixant cap a trobar el curs del riu Daró tot passant pel Clot dels Cirerers l'indret esplèndid que ens trobem ara. És més esplèndid a mitjans d'abril, quan els cirerers són florits però tant se val, estem en un fondal i tota la vegetació ofereix els seus millors vestits.

En un moment donat arribem al punt més baix, quan entronquem amb el Daró. No és el gran riu de la plana baixempordanesa però ja se li veu caràcter. El veureu amb aigua per aquest tram, poca, però persistent. Curiosament en aquest primer punt que se'l troba, el camí segueix la llera per uns metres. El tornem a travessar dos cops més en uns 500 metres de recorregut, per deixar-lo definitivament tot resseguint un camí sobtadament pel pendent de la muntanya. Només sortir del riu deixem a la dreta el camí que ens portaria al mas Gorg, riu avall.

Continuem pel camí principal, tot descartant desviaments secundaris. Al cap de uns 700 metres passem pel costat d'un suro d'enormes proporcions que ens queda a mà esquerra, un

Quan riu i camí es troben. Camí per sobre el Daró

exemplar ben especia. Els suros que veiem en aquesta zona han estat pelats de fa poc i presenten un aspecte molt salutable.

Uns 200 metres més enllà a la bifurcació que trobem ens decanem cap a l'esquerra

sempre tirant amunt. Uns metres més enllà, un petit corriolet a la dreta puja decidit pel pendent tot fent dreuera per acostar-nos a ca l'Alzina, la casa més alta d'aquesta contrada. Ara és en hores baixes i només la presencia d'un grup de casanencs que la utilitza en hores lliures del cap de setmana la manté en peu i en unes mínimes condicions. Altrament ja seria ensorrada, com tantes d'altres del voltants. Val la pena parar atenció en el pou, un exemple magnífic d'aquestes construccions populars.

Seguim endavant passant pel costat d'un porxo enrunat seguint el camí de la dreta fins arribar a un encreuament de camins. El de la dreta porta cap a cal Xai i can Sagner, dues cases en aquest cas sí, ben conservades i que ja hem visitat altres vegades. Anem recte endavant. Seguim el camí principal que ara baixa ostensiblement tot descartant un desviament a mà es-

Suro esplèndid

Pou de ca l'Alzina

Detall de ca l'Alzina

querra. En una bifurcació propera ens decanem a mà dreta, sinó aniríem novament al Clot dels Cirerers. Travessem un petit torrent i reprenem la pujada que ja sense descans ens deixa al coll dels Tres Pins creu de camins estratègica, quan ja portem 13'6 quilòmetres de caminada.

Travessem el coll tot deixant a l'esquerra els camins que ens portarien a can Castelló de Baix o al coll de Llumaneres i a la dreta la que va cap a les Oliveres d'en Canet i la carretera de Santa Pellaia. Seguim recte per la pista més ampla i que va cap a ponent. És la que ens porta cap a la font del Ganso. El recorregut serpenteja sense grans desnivells pel pendent de la muntanya i a uns 600 metres després d'un revolt molt pronunciat que se'l coneix com l'Estacada, prenem un camí cap a l'esquerra tot deixant la pista principal.

Terme al coll dels Tres Pins

E l camí és maldestre i deixa respectiva-ment un desvia-ment a l'esquerra i un altra a la dreta per arribar a un cul se sac del qual en sortim per un passatge netejat

Presencias vegetals i animals prop de la font del Ganso

per a la ocasió. Traspassat el tram estassat anem a parar al corriol que ve inicialment des de les Dues Rieres per anar a la Font del Ganso. Arribem a la font uns metres més enllà. No cal insistir en fer-la rajar, no treu ni una gota d'aigua. Si volem que torni a treure el líquid element cal probablement una neteja a fons de la mina i amb sort potser es regenera. Això però ja no ho fa ningú. En tot cas però l'indret els dels històrics per la Colla Excursionista, de tantes sortides com si havien fet.

Del corriol tornem al camí i d'aquest a la pista que havíem deixat just en el punt on un rètol antic ens indica la direcció vers la font. Seguim la pista principal sense tenir en compte cap desviament secundari fins passat per can Canameres, ja a amb 16 quilòmetres recorreguts i on ens espera el tercer avituallament de la jornada bàsicament de beguda. Pocs metres més enllà hem de creuar la carretera de Santa Pellaia i la Bisbal i prenem un camí que passa pel costat de dos emblemàtics suros que fa anys que emmalalteixen però que no s'acaben de morir. Sens dubte uns arbres resistents els suros !

Quan el camí es decanta cap a l'esquerra val la pena aturar-se un moment i només fent 70

Ca l'Alzina

Terme de municipi pendent de ser posat

passes en direcció contrària, cap a tramuntana podem anar a veure una antiga fita de municipi estimbada i pendent de ser col·locada. Sembla ser que des dels anys vint del segle passat resta en aquest lloc i que par mandra o oblit no es va col·locar al lloc previst, a uns quans metres d'on és. Ara resta ajaguda tal com un menhir prehistòric tombat sense complir la funció que se li escau: marcar territori.

Retornats continuem pel camí que seguint recte passa pel costat de varies cases i barraques de vinya fins retornar a la carretera de Santa Pellaia, que seguirem per uns 250 metres. Ens desviem a l'esquerra pel segon camí que trobem, el camí indicat amb els rètols verds que guien cap a Cassà. Continuem i a la dreta deixem un bocs recentment abatut de socarrel. No acabem d'entendre aquesta tallada tant sistemàtica i més en un lloc on no és possible pel pendent recuperar espais de conreu. En qualsevol cas és na mica patètic tot i que fotogènic el castanyer sec que hi ha deixat al bell mig.

Passem pel cal Porrer, que deixem a l'esquerra i pel nou dipòsit d'aigua per a la prevenció d'incendis a la dreta. A la bifurcació prenem el camí de la dreta i ben aviat passem per la Tomba del Soldat, a l'esquerra del camí i sempre amb flors presents. No sabem qui les porta però en tot cas aquesta sepultura improvisada durant la retirada republicana ha generat des de fa temps un espai reverencial. Sense voler faltar el respecte a ningú potser seria interessant algun dia fer-ne una excavació arqueològica científica i intentar esbrinar quelcom sobre l'origen d'aquest túmul, que amb els coneixements que ara tenim, se'ns escapa.

El camí baixa i el seguim fins el corriol de la

Tomba dels Soldat

pineda d'en Rata, a uns 200 metres de la tomba. El desviament és a l'esquerra i el sinuós passatge creua en baixada pel bosc encara amb mostres evidents del maltracte a que el va sotmetre la nevada del "8 de març" del 10. A la sortida de la pineda ja veiem el nucli de Cassà i el barri del Firal en primer terme. I anem directes tot entrant pel carrer del Cuní. En aquesta ocasió però no el seguirem en tot el seu recorregut. Pocs metres després de trepitjar asfalt ens desviarem per una dreuera entre mitgeres de cases que a ma dreta ens endinsa per espais desconeguts pels forans. Arribem novament a un espai obert, ocupat per un parc infantil de nova generació i des de l'extrem del carrer novament prenem una nova dreuera resultat d'antics drets de pas que entre parets i horts ens deixa al vell mig del carrer Migdia, l'artèria principal del Firal.

Cap a l'esquerra i després cap a la dreta per anar a parar a la carretera de Sant Feliu. De nou a la dreta per arribar pocs metres més tard al Passeig Vilaret, punt d'on hem sortit i on arribem. En total haureu fet uns 19'7 quilòmetres els qui hagueu optat per la versió llarga i uns 16 i escaig els de la versió curta. Esperem que us hagi agradat i us vingui de gust repetir l'any que ve.

EL MEDI NATURAL

Sortim a de Cassà de la Selva, i creuant la carretera comarcal C-250 ens adrecem pel carrer de les Serres cap al veïnat de Les Serres. Passem per davant d'EXPORTAP i d'unes vinyes que ens queden a l'esquerra. Tot seguit passem per can Verneda i, abans d'arribar al veïnat de Les Serres, prenem el primer desviament a la dreta i uns metres més endavant deixem la pista principal per prendre un corriol que passa enmig d'una pineda de pinastre. Aquest és un dels tres pins que podem trobar més habitualment a les Gavarres.

Seguint per aquest corriol creuem un primer torrent, on abunda el sanguinyol (*Cornus sanguinea*) i altres plantes pròpies d'aquests ambients frescals, com ara l'aranyoner (*Prunus spinosa*), el fruit del qual, anomenat aranyó, és emprat per a fer "patxaran". Més endavant, passada una plantació d'eucaliptus, trobem un altre torrent, el de la Boia, on trobem plantes que ja hem esmentat, pròpies d'aquests ambients, i també arbustos com l'avellaner i herbàcies com la gatassa o ficària (*Ranunculus ficaria*). Aquesta planta és rica en vitamina C, per aquest motiu és anitescorbútica i es pot consumir (les fulles tendres i les ponzelles sense obrir) en amanides. Travessem el torrent i el resseguim un curt tram, per desviar-nos i endinsar-nos en un alzinar amb sureres i roures. Travessem ara un nou torrent, en concret la Riera de les Cadenes.

Més endavant trobem una cruïlla i prenem el camí de l'esquerra; immediatament, en la següent cruïlla, de quatre camins, seguim recte. Seguim per la pista i deixem a la nostra dreta el Mas Torrent, tot seguit tornem a creuar un altre torrent, que desemboca a la riera Verneda. Destaca aquí la presència de llorer, un arbre considerat vestigi de la vegetació d'altres èpoques, en que el clima era més humit, i amb propietats medicinals i culinàries interessants. Pel camí trobem de nou alguna plantació d'eucaliptus, mostra d'antigues pràctiques forestals que consistien a plantar arbres de creixement ràpid per a l'obtenció de fusta, malgrat el seu caràcter exòtic i invasor.

Arribem a una bifurcació del camí i prenem el de l'esquerra. Uns 400 metres més endavant es torna a bifurcar el camí i llavors prenem el desviament de la dreta. A uns 200 metres de la darrera bifurcació arribem a un indret que té per nom Aigües Blanques, on una acumulació d'aigua a la vora del camí ens mostra el perquè d'aquest topònim. En aquest indret són abundants els rosers silvestres, un arbust espinós, amb les fulles compostes per cinc foliols (com el roser de jardí, que és una manipulació genètica del

roser silvestre); les flors del roser silvestre, anomenades també englantines, presenten només 5 pètals, com correspon a la família de les rosàcies. A tall de curiositat, comentar que l'englantina d'or era un dels tres premis dels Jocs Florals de Barcelona, organitzats durant el període de la Renaixença, i corresponia a la millor composició poètica de tema patriòtic, fets històrics o tradicionals de Catalunya.

Uns pocs metres més endavant arribem a una cruïlla de quatre camins: a l'esquerra aniríem al coll de Llumeneres, a la dreta a Can Vilallonga, i recte, el camí que hem de prendre, és el camí missader que ens durà a tocar del molí de Can Vilallonga. A les vores d'aquest camí observarem un regal del bosc: maduixeres silvestres, el fruit de les quals té un gust concentradíssim que embriaga els sentits.

Arribem al camí dels aqüeductes de Can Vilallonga: passarem a tocar de l'aqüeducte de tres ulls, el més alt i el segon des de la bassa de Can Vilallonga. Dos aqüeductes més enllà baixem cap a la pista que passa a tocar de la riera de Can Vilallonga i arribem a l'alçada de la resclosa del molí de Can Vilallonga. En aquest indret, malgrat la plantació de plàtans (uns arbres originaris de la Mediterrània Oriental, de creixement ràpid i que viuen al costat dels corrents d'aigua), al dessota tenim herbàcies pròpies de bosc de ribera, com ara la verneda (podem observar els verns): el buixol (*Anemone nemorosa*), la viola (*Viola alba*), la primavera (*Primula veris*) i la falguera aquilina (*Pteridium aquilinum*).

Arribem, tot seguint la riera de Can Vilallonga, a la zona de Duesrieres; ara el paisatge torna a ser el propi del bosc mediterrani: sureda, pineda de pi pinyer i pinastres, amb sotabosc ple d'arbustos amants de la llum (heliòfils), com ara la bruguerola (*Calluna vulgaris*), el bruc d'escombres (*Erica scoparia*), el cap d'ase (*Lavandula stoechas*) i la ginesta (*Spartium junceum*). Així, envoltats d'aquest paisatge, arribem a la plaça del Suro, una zona on es troben varis camins: prenem el segon en sentit antihorari, començant per la nostra dreta, en direcció al coll dels tres pins. Seguim per aquesta pista que va zigzaguejant, tot resseguint el vessant, deixem un camí a la dreta i seguim per la pista principal. A la següent cruïlla, se separen el recorregut llarg i el curt: a l'esquerra aniríem cap al coll dels tres pins (recorregut curt) i a la dreta seguim la nostra marxa més llarga, tot baixant en direcció al Daró. Arribarem al clot dels cirerers (*Prunus avium*), on a més d'aquest arbre propi de fondals, trobem també el marxivol (*Helleborus foetidus*) una planta herbàcia molt tòxica, emètica (fa vomitar) i fortament purgant.

Destaca també en aquest indret la falguera d'aigua o falguera d'avellanosa (*Polystichum setiferum*), pròpia d'indrets força humits; al revers de la fulla, com en totes les falgueres, podem observar els esporangis (saquets que contenen les espores).

Uns quilòmetres més endavant, arribem per fi al riu Daró; la presència d'aigua, ja sigui corrent en primaveres generoses com la d'enguany, o al subòl (aigua freàtica), queda palesa per l'abundància de plantes d'ambients frescals. Destaca la presència de grèvol (*Ilex aquifolium*) i arbres de ribera com el freixe (*Fraxinus angustifolia*). Anem resseguint el curs del Daró, uns 100 metres escassos, i arribem a una cruïlla.

A l'esquerra el marxívol (*Helleborus foetidus*) i a la dreta la falguera d'avellanosa (*Polystichum setiferum*)

A la dreta aniríem al Mas Gorg, nosaltres tombem a l'esquerra i anem pujant per una pista que va zigzaguejant.

Arribem pista amunt al coll dels Tres Pins, on s'uneixen el recorregut curt i el llarg (en aquest punt ja hem recorregut gairebé 13 quilòmetres i mig). En aquest coll prenem la segona pista començant per la nostra dreta, i uns 100 metres més endavant prenem un corriol a la dreta, seguirem ara per enmig d'una pineda de pinastre (*Pinus pinaster*), amb sotabosc de bruc i estepes en els indrets més esclarissats, fins a arribar a la font del Ganso. Des d'aquesta font enfilem de nou per reprendre la pista que hem deixat, que ens durà a la carretera de Santa Pellaia, tot passant pel suro de Can Canameres.

Prenem la carretera cap a l'esquerra, seguint per la vora, i així anem fent fins a arribar a Cassà de la Selva, passant per la tomba del soldat anònim o desconegut.

Montse López
Biòloga

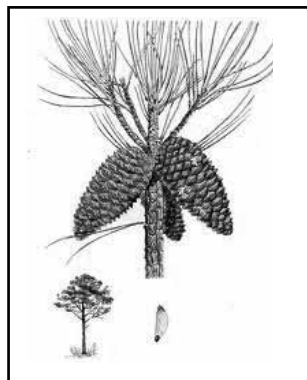
ELS TRES PINS DE LES GAVARRRES

Aprofitant l'avinentesa que passem pel coll dels Tres Pins, tot i que el topònim no hi té a veure, m'agradaria presentar-vos les tres espècies de pins que podem trobar a les Gavarres: el pinastre, el pi pinyer i el pi blanc (gairebé per aquest ordre d'abundància).

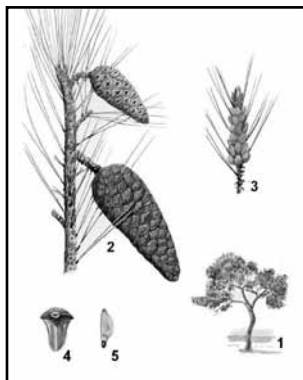
El **pi pinastre**, o **pi marítim** (*Pinus pinaster*) és un arbre, amb el tronc llarg i força recte, que pot arribar als 30 metres d'alçada. La capsada és força densa i cònica, amb fulles molt llargues (les més llargues de tots els pins europeus) de 10 a 20 cm, rígides i punxants, i agrupades de 2 en 2. Les pinyes del pinastre són còniques i força llargues (poden assolir els 22 cm de llargada) i agrupades de 2 a 3 al voltant de la branca. El cicle de maduració del fruit és força llarg, i triguen uns quants anys abans d'obrir-se i alliberar els petits pinyons alats, que cauran al terra del bosc. Aquests són molt energètics, i son l'aliment de molts animalons del bosc, sobre tot dels esquirols. De la seva resina se'n treia la trementina.

El **pi pinyer** (*Pinus pinea*) és un arbre de fins a 30 metres d'alçada, el tronc amb l'escorça d'un marró rogenc molt gruixuda, i capçada en forma de para-sol. Fulles de fins a 20 cm de llarg, agrupades de dues en dues com la resta de pins autòctons. Floreix de març a maig produint pinyes ovoides de fins a 15x10cm amb pinyons d'15 a 20 mm. Les pinyes maduren a la tardor del tercer any, els altres pins ho fan en dos anys). Es troba a tots els Països catalans fins als 1000 metres d'altitud, tot i que prefereix terrenys silícics, sobretot sorrencs o de sauló, generalment prop del litoral. El pinyó d'aquesta espècie és el que es comercialitza com a comestible, tot i que els dels altres pins també es podrien menjar però són molt petits.

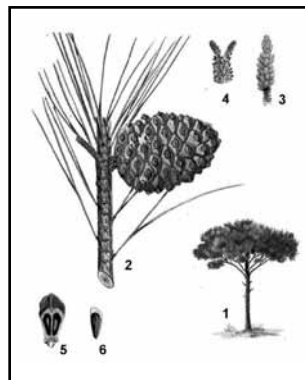
El **pi blanc** (*Pinus halepensis*) és un arbre de fins a 20 metres d'alçada, amb les branques i l'escorça grisenques (d'aquí li ve el nom de *pi blanc*). A Eivissa i Formentera, l'anomenen pi bord. El seu nom científic d'espècie, *halepensis*, prové de la ciutat síria d'Alep. Les fulles, d'un verd clar i agrupades de dues en dues, com en la resta de pins, són d'un color verd clar. Presenta nombroses pinyes, de 5 a 12 cm de longitud, amb un clar peduncle i amb esquames amb escudets poc prominents. És un arbre bastant xeròfil i heliòfil, és a dir, amant de la llum i els indrets més aviat eixuts. Als Països Catalans es troba des del nivell del mar fins un màxim de 1200 metres d'altitud al País Valencià, 1100 a les Balears i 1000 metres a Catalunya. És l'arbre dominant a grans extensions del país de l'alzinar, on s'ha estès colonitzant els conreus abandonats, ja que es tracta d'una espècie que creix en llocs oberts.

Pinastre (*Pinus pinaster*)

Pi blanc (*Pinus halepensis*)

Pi pinyer (*Pinus pinea*)

ON DEU SER EL CASTELL DE CASSÀ?

Tothom ho sap, que a Cassà hi va haver un castell. Se'n tenen poques dades, però no n'hi ha cap dubte. Les primeres notícies del "kastum de Catiano", dels anys 1066 i 1116, semblen coincidir en el fet que estava en mans dels senyors de Cervià¹.

A mitjan segle XIII pertanyia als Vilademany, un llinatge nobiliari originari d'una casa del terme d'Aiguaviva. El 1251 Pere Ramon de Vilademany va deixar, juntament amb uns quants dominis repartits per la plana de la Selva –Santa Coloma de Farners, Brunyola, Estanyol, Sant Dalmaí, Aiguaviva i Riudellots de la Selva–, el castell de Cassà al seu fill Arnau de Vilademany. Aquest el posseïa encara el 1265, quan va donar llicència als habitants de Serramala per proveir-se lliurement de llenya, carbó i altres productes als boscos del veïnat, sempre que fos per a les seves pròpies necessitats; i també el 1280 quan obtingué un privilegi per celebrar mercat al terme de Cassà.

És probable, però, que Arnau de Vilademany hagués infeudat el castell de Cassà, o parts del seu domini, a diversos cavallers: Arnau de Solius, Ferrer de Tavertet i Ponç Roig, que esdevingué senyor de Castanyet².

Guillem Esquerrer, senyor de Cassà. A inicis del segle XIV, qui posseïa el castell, per compra, era Guillem Esquerrer, antic batlle general de Catalunya i fidel servent del rei Jaume II. Que tingués el castell, però, no implicava que hagués adquirit els drets d'administració de la justícia en el terme del castell. Els reis, a través dels batlles de Caldes de Malavella i els veguers de Girona, encara hi exercien el "mer i mixt imperi" que els permetia jutjar els delictes més greus i imposar, si era el cas, penes capitals. En el moment de la conquesta d'Almeria, el 1309, el rei va vendre tota la jurisdicció sobre Cassà, per quatre anys, a Guillem Esquerrer pel preu de 20.000 sous. Era, en realitat, un préstec encobert que calia que fos retornat: l'any 1316 el mestre racional, tresorer del rei, reconeixia deure encara 10.256 sous a Guillem Esquerrer. Fins que

aquesta quantitat no fos retornada, Guillem Esquerrer conservaria una part de la jurisdicció de Cassà, la corresponent al "mixt imperi", com a hipoteca; mentre tant, era el veguer de Girona qui hi conservava el "mer imperi" i podia castigar els delinqüents amb la pena de mort i la mutilació de membres³.

A la mort de Guillem Esquerrer, entre el 1319 i el 1321, els drets sobre el castell de Cassà van passar a la seva vídua, Elvira de Foixà, com a curadora del fill i hereu de Guillem. Aquesta, juntament amb el seu germà Bernat Guillem de Foixà, no van reconèixer fins el 1334 que el deute del rei envers la seva família, aquells 10.256 sous del 1316, ja havien estat definitivament pagats. Aleshores, però, ja feia uns anys que els principals senyors de Cassà ja no eren ells, sinó els Montcada.

Ot de Montcada, senyor de Cassà. El 6 de març del 1326 el rei Jaume II va entregar tota la jurisdicció de Cassà de la Selva a Ot de Montcada, que havia rebut abans el castell de Llagostera i també el de Caldes de Malavella. Havia nascut el que acabaria esdevenint la "baronia de Llagostera". Al terme de Cassà, però, els Montcada no tenien tots els drets perquè encara calia pagar el deute del rei envers dels descendents de Guillem Esquerrer. Segons la lectura en veu alta del text de la donació, feta el 19 de març del 1326, davant les portes de l'església i després del toc de campanes, davant de tots els homes de Cassà, a partir d'aquell moment tot el "mer i mixt imperi" pertanyia als Montcada. Amb l'entrega d'un bastó amb l'escut dels Montcada a Pere Vengut, saig de la vila, es va iniciar l'activitat judicial dels agents dels Montcada a Cassà, que van investigar un primer cas d'homicidi produït a Cassà⁴.

Amb la donació reial als Montcada és quan es degueren aixecar els primers límits físics del castell termenat de Cassà, tal com havia passat amb el de Llagostera dos anys abans: els límits entre Cassà i Llagostera, el 1324, resseguien la riera Verneda fins al mas de Pere d'Arnar i al puig del Boc Mort, la riera de Teixoneres sobre la casa de n'Oller Pons, el camí públic que anava a Girona, la pedrera d'en Tascó de Cassà, la riera de Cagalella, la casa d'en Roca i el camp de la Roja⁵. Sobre aquest territori, que no devia diferir gaire de l'actual municipi de Cassà, el batlle dels Montcada exercia la jurisdicció civil, mentre el castell, juntament amb les funcions militars que exercia i els drets derivats del seu domini, continuaven en mans dels Esquerrer, igual com les funcions militars que tenia i diversos drets. Per això, quan els oficials dels Montcada havien d'empresonar algú, el duïen fins a Llagostera, on hi tenien una presó.

El setge del 1329⁶. Les desavinences entre els hereus de Guillem Esquerrer, d'una banda, i els oficials des Montcada, de l'altra, van tenir un esclat violent. Entre l'octubre i el novembre del 1329 les tropes dels Montcada van posar setge al castell de Cassà. El motiu hauria estat l'intent d'alguns homes del castell de

trencar forques i costells, signes de l'alta i baixa jurisdicció dels Montcada, per intentar posar-ne de pròpies. A més, el batlle dels Esquerrer, Adrià, havia estat implicat en un assassinat.

El castell va ser ocupat ràpidament pels homes dels Montcada i s'hi van estar 37 dies, retenint com a hostatge el batlle del castell. El rei Alfons III va manar al veguer de Girona que restituís el castell, alliberés el batlle i encetés una inquisició. Però no ho va fer, sinó que s'afegí a l'expugnació armada contra la fortalesa que ja intentava Bernat Guillem de Foixà, el germà de la vídua de Guillem Esquerrer. En aquest cas, el veguer actuà per defensar els interessos dels ciutadans gironins.

No va ser el desembre del 1329 que es resolgué la situació. Va ser a iniciativa del vescomte Bernat II de Cabrera, segurament amoïnats perquè l'incident no s'estengués a les terres del seu vescomtat i perquè el veguer no l'ataqués també a ell. Així va ser, el 27 de desembre del 1329 Martí Ferran, batlle i procurador d'Ot de Montcada, entregava el castell de Cassà a Berenguer de Marata, veguer del vescomte Bernat de Cabrera; a continuació aquest va retornar el castell al cavaller Bernat Guillem de Foixà.

La destrucció del 1391. Encara que s'hagués resolt el conflicte del 1329, els jurats de Girona van continuar pressionant per tal que el rei revoqués les donacions a Ot de Montcada. Per una carta de l'any següent sabem que els jurats de Girona recordaven al rei la importància del lloc de Cassà –*"era ·i· dels principals e meliors de la vegueria"*– i els danys que la donació havia ocasionat al rei i a la ciutat de Girona, perquè *"pres de ·CC· homes d'armes habiten los ditz castels e lochs"*. Els ciutadans de Girona, des d'aleshores, procuraren posar en dificultats els drets jurisdiccionals dels Montcada sempre que hi hagués qualsevol petit incident que afectés l'administració de justícia.

El motiu d'aquesta política es troba en l'estratègica situació geogràfica de Cassà de la Selva: al damunt del camí de Girona a Sant Feliu de Guíxols. La pertinença d'aquest territori a la baronia feudal dels Montcada xocava frontalment amb els interessos dels ciutadans i mercaders de Girona. Aquests, el 1351, van aconseguir que el castell de Cassà passés a mans dels jurats de la ciutat de Girona i el 1386 la població va esdevenir "carrer de Girona". El 1391 els Montcada van intentar recuperar la seva senyoria sobre el castell, però els cassanencs van rebre l'ajuda d'una tropa d'habitants de Girona que va destruir el castell⁷.

On era el castell de Cassà? Han passat més de 600 anys de la seva destrucció. Això ha fet que no en quedin rastres visibles avui dia i, per tant, això ha generat dubtes sobre la seva localització. Segur, però, que no és al Puig del Castell, a tocar el mas Bassets. Enmig de les restes ibèriques del poblat, no se n'hi ha pas trobat de medievals que poguessin correspondre a la fortificació que estem cercant. De fet, l'any 1332

Can Català del Castell

l'indret era conegut com a "puig del Castellar", un topònim medieval que sol identificar els indrets amb restes d'edificis d'èpoques molt reculades, tant ibèrics com romans⁴.

El castell, segur que tampoc es trobava dins la vila de Cassà. Al voltant de l'església parroquial de Sant Martí, per on passava el camí de Sant Feliu de Guíxols a Girona, va formar-se el nucli de la "cellera" de Cassà. Els primers capbreus, els d'inicis del segle XIV, recullen el nom d'almenys 29 famílies que vivien a l'interior de la cellera. També hi havia la notaria i les cases dels diversos clergues de la parròquia⁵. Segurament, hi vivien algunes persones més, perquè entre els documents analitzats hi falten els del senyor del castell, que era el senyor directe de les cases i de les parcel·les del nucli de la cellera. En aquest nucli, primer als volts del 1280 hi va funcionar un mercat setmanal al qual acudien gents de tota la rodalia i fins i tot, de Santa Coloma de Farners; més tard, el 1302, el senyor del castell, Guillem Esquerrer, va obtenir un nou privilegi

reial per impulsar de nou el mercat setmanal¹⁰. Però cap document recull que el castell de Cassà es trobés dins la cellera.

Tot condueix a pensar que el castell de Cassà es troba sota les parets de can Català, també dit can Català del Castell. A sota del turó on hi ha la casa, hi passa un torrent que, des del segle XIV, es coneix com a "torrent del Castell", que separava el veïnat de Matamala del nucli urbà de Cassà de la Selva¹¹. Malauradament, de moment, no sabem exactament com era l'interior del castell medieval. Caldria cercar en la nombrosa documentació del segle XIV si n'existia algun inventari dels béns mobles que hi havia al seu interior, per tal que ens en puguem fer una idea. El que sí sabem és que, al seu entorn, s'hi havia edificat un barri, un espai d'habitatges annexos a la fortalesa amb la qual compartien elements de defensa. El castell tenia l'entrada principal protegida per una porta, que es podia tancar, i es comunicava amb el barri mitjançant un pont. L'any 1329 comptava amb 13 cases, dos safareigs públics, un colomer i murs propis que eren colossos amb dos portals¹².

Potser ara no tocar remenar aquest obscur afer de la història de Cassà. Ja fa molt temps que és enterrat i, per desenterrar-lo, a través d'una intervenció arqueològica, caldria una inversió econòmica massa elevada, en aquests temps que corren. Ara bé, les recents recerques històriques, sobretot les d'en Lluís Sales, aporten uns quants elements nous a la massa desconeguda història del castell de Cassà. Qui sap, si les presentéssim de manera atraient..., potser esdevindrien un motiu d'atracció turística per tota la contrada!

Elvis Mallorquí

NOTES

¹ Pelai NEGRE, "El testamento de Guilberto, probable progenitor del linaje de Cruilles", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* [Girona], vol. 3, 1948, p. 214; Joan GENER, *Apunts d'història de Cassà de la Selva*, 0 – Obdúlia GUTIÉRREZ, *Cassà de la Selva*, Girona: Diputació de Girona – Caixa de Girona, 1990, p. 14-17; *Catalunya Romànica*, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1991, vol. 5, p. 50.

² Víctor FARIAS, "Gentes de convivio emebant et vendebant. Sobre la difícil història del mercat de Cassà", *Quaderns de la Selva* [Santa Coloma de Farners], n. 15, 2003, p. 25; Elvis MALLORQUÍ, *Històries amagades de les Gavarres*, Girona: Consorci de les Gavarres, 2008, p. 132-133.

³ Lluís SALES, "El setge i l'ocupació del Castell de Cassà de la Selva (1329): un conflicte jurisdiccional entre senyories provocat per les alienacions del patrimoni reial", *Quaderns de la Selva* [Santa Coloma de Farners], n. 22, 2011, p. 59-62.

⁴ SALES, "El setge...", p. 63-64.

⁵ Marta ALBA – Lluís TORRES, *El ternal de Llagostera*, Llagostera: Ajuntament, 2000, p. 26-27.

⁶ Lluís Sales ha detallat amb pèls i senyals tots els fets relacionats amb el setge del 1329, cf. SALES, "El setge...", p. 71-75.

⁷ GENER, 1970; BAGUÉ-CARRERAS-GUTIÉRREZ, *Cassà de la Selva*, p. 14-17; *Catalunya Romànica*, vol. 5, p. 50.

⁸ MALLORQUÍ, *Històries...*, p. 23 i p. 49-53.

⁹ Elvis MALLORQUÍ, "Els primers notaris de Cassà", dins *XXXII Marxa de Primavera*, Cassà de la Selva: Colla Excursionista Cassanenca, 2010; id., "La cellera de Cassà", dins *XXXI Marxa de Primavera*, Cassà de la Selva: Colla Excursionista Cassanenca, 2009; id., "Tres celleres selvatanes en ple desenvolupament: Santa Coloma de Farners, Cassà de la Selva i Vidreres a la primera meitat del segle XIV", dins Neus PUIG – Montse VIADER, eds., *Ciutats, viles, sagres. Els nuclis urbans a la Baixa Edat Mitjana (s. XIII-XIV)*, Hostalric: Ajuntament, 2011, p. 84-85.

¹⁰ Arxiu Ducal de Medinaceli (ADM), Secció Montcada, vol. 19, p. 1 (1302.12.08); cf. FARIAS, "Gentes...", p. 24-25; SALES, "El setge...", p. 59.

¹¹ J. oaquim MUNDET, *Toponímia dels veïnats de Cassà. 1. Llebrers*, Cassà de la Selva: Ajuntament, 2006, p. 68; id., *Toponímia dels veïnats de Cassà. 2. Sangosta*, Cassà de la Selva: Ajuntament, 2009, p. 102.

¹² Arxiu Històric de Girona (AHG), Caldes-Llagostera, vol. 3, f. 98v-102v (1329.12.27); cf. SALES, "El setge...", p. 57-58.

Amb la col·laboració de la
FEDERACIÓ D'ENTITATS
EXCURSIONISTES
DE CATALUNYA

Diputació de Girona

**Ajuntament de
Cassà de la Selva**

ALTA XARCUTERIA
DES DE — 1917 —

LA SELVA

JOAQUIM ALBERTÍ S.A.
— CAMPLLONG • GIRONA —